

4. Հայ Միաբանութեան ծագումը .

Ա. Սկիւթուպոլսեցիին խօսքերը այդ մասին .

Հայ Միաբանութեան ծագման պատմութիւնը գրելու համար մեր ձեռքը չունինք հին օրերէն մնացած հայեցի յիշատակարան մը . այդ մասին դարձեալ մեզ իրազեկ ընտղն է Կիւրեղ Սկիւթուպոլսեցին, այն անզուգական պատմիչը՝ որ ստոյգ զիծերով կը ներկայացնէ Դ. և Ե. դարուց Երուսաղէմի Անապատին ա՛յն Հայերը՝ որ եկած էին Հայաստանէն և յարած անապատի զանազան վանքերու եղբայրութեանց, պահելով իրենց լեզուն և կրօնական ինքնուրոյն կեանքը . Ղուզիպայի, Եւքիմիտի, Թեոդոսի (Տէյր Տօզի) և Մար-Սաբայի գլխաւոր վանքերուն եղբայրութիւններն, ըստ Սկիւթուպոլսեցւոյն, միենոյն ազգութիւններէ կազմուած չէին : Այս վանքերու եղբայրութիւններն Ապո Տիգի, Ղազարիոնի և Փարսի կամ պաղեստինեան ու եւ զիւզի տեղացիներէն չէին կազմուեր : Պէտք է խոստովանիլ թէ այդ վանուց եղբայրներն եկած էին Յունաստանէն, Փոքր-Ասիայէն և Հայաստանէն . անոնցմէ ոմանք Յոյն էին, ոմանք Կապադովկիացի եւ այլք Հայաստանցի . և այս նորեկներ ընդհանրապէս բարձր իմացականութեան տէր անձեր էին (Տե՛ս Raymond Génierի Vie de St. Euthyme le Grand, էջ 49) :

Կը փափաքինք առ այժմ միայն գրել Մար-Սաբայի հայ վանականութեան ծագումը : Ինչպէս կը հասկնուի Սկիւթուպոլսեցիին խօսքերէն, նոյն իսկ Մար-Սաբայի օրով ծագում առած է նոյն վանքին Հայ Միաբանութիւնը : Մար-Սաբայի յունարէն կենսագրութեան քանի մը հատուածները, զոր մեր խնդրանքով, բարեհաճեցաւ թարգմանել մեր հոգեւոյն Դուրեան Ս. Պատրիարք Հայրը, Սաբայի վանքին հայ միաբանութեան պատմական ծագման տեսակէտով թանկարժէք տողեր են . ո՛չ մի Հայ պատմիչ երբեք յիշատակութիւն չունի Երուսաղէմի Անապատին վանական եղբայրութեանց մէջ ապրող վաղնջական հայ միաբանութեանց վերաբերմամբ . Սկիւթուպոլսեցին կ'աւանդէ մեզ հին դարու հայկական վանական կեանքէն նորութիւններ, որոնց համար Հայ Եկեղեցական Մատենագրութիւնը շնորհակալեօք կ'արձանագրէ անոր այս պատմական չքնաղ տողերը :